

A00059 23.10.2020

СЮЖЕТНО-РОЛЕВАЯ ИГРА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ ПОЛОЖИТЕЛЬНОГО ОТНОШЕНИЯ РЕБЕНКА

СИСЕНОВА ОКСАНА КАДЫРБЕКОВНА

Жамбылская область. Город Шу ясли-сад "Мәлдір" Воспитатель

В методике развития речи особое место занимает работа, направленная на воспитание у детей любви к поэзии, ознакомление с поэтическими произведениями, развитие умений воспринимать и выразительно воспроизводить стихи. Заучивание стихотворений для дошкольников имеет огромную пользу: расширяется кругозор, рифма дает возможность обрести внутреннюю гармонию, развивается память, формируется культурный уровень маленького человечка.

Каждое словесное произведение, усвоенное памятью ребенка, обогащает словарный фонд, формирующий его собственную речь. Выразительность исполнения развивает технику речи: дикцию, дыхание; овладение орфоэпией. С этой же целью проводятся разнообразные упражнения, развивающие речевой слух, отчетливое произношение звуков и слов; упражнения на развитие интонационной выразительности, воспитание умения определять смысл логических ударений.

Ни для кого не секрет, что в настоящее время всё чаще у детей наблюдаются следующие проблемы:

- скудный словарный запас,
- неумение согласовывать слова в предложении,
- нарушение звукопроизношения,
- внимания,
- несовершенно логическое мышление.

Поэтому перед нами встала задача научить детей связно, последовательно, грамматически правильно излагать свои мысли, рассказывать о различных событиях из окружающей жизни.

В дошкольном возрасте преобладает наглядно-образная память, и запоминание носит в основном произвольный характер:

дети лучше запоминают события, предметы, факты, явления, близкие их жизненному опыту. При обучении детей, вполне обосновано использование творческих методик, эффективность которых очевидна, наряду с общепринятыми.

Приёмы мнемотехники облегчают запоминание у детей и увеличивают объём памяти путём образования дополнительных ассоциаций.

Мнемотехника - искусство запоминания, совокупность приемов и способов, облегчающих запоминание и увеличивающих объём памяти путем образования искусственных ассоциаций.

Чаще всего запоминание происходит непроизвольно, просто потому, что какой-то предмет или явление попали в поле зрения ребенка.

Если же он будет пытаться выучить и запомнить то, что не подкреплено наглядной картинкой, нечто абстрактное, то на успех рассчитывать не стоит. Мнемотехника для дошкольников как раз помогает упростить процесс запоминания, развить ассоциативное мышление и воображение, повысить внимательность.

Более того приемы мнемотехники в результате грамотной работы воспитателя приводят к обогащению словарного запаса и формированию связной речи. Приёмы мнемотехники облегчают запоминание у детей и увеличивают объём памяти путём образования дополнительных ассоциаций.

Овладение приемами работы с мнемотаблицами значительно сокращает время обучения и одновременно решает задачи, направленные на:

- развитие основных психических процессов – памяти, внимания, образного мышления и речи;
- перекодирование информации, т.е. преобразования из абстрактных символов в образы;
- развитие мелкой моторики рук при частичном или полном графическом воспроизведении.

Художественная литература и, в частности, поэзия (и художественная мировая, и фольклорная) является важным источником средства обогащения образной речи ребенка, развития его поэтического слуха, этических и нравственных понятий. Ознакомление детей дошкольного возраста с поэтическим жанром художественной литературы помогает решать часть задач, которые стоят перед воспитателем при развитии речи ребенка.

Дошкольное развитие детей — это очень важный этап подготовки к школьной программе. Мнемотехника позволяет получить хорошие результаты во многих направлениях развития ребенка. Она способствует улучшению речи, логического мышления, памяти, воображения и облегчает восприятие необходимого материала. Важное правило при использовании мнемотехники заключается в совместных занятиях с ребёнком не только воспитателей в детском саду, но и родителей дома.

«Читайте детям стихи, пусть ухо их приучится к гармонии русского слова, сердце преисполнится чувством изящного, пусть поэзия действует на них так же, как и музыка».

* * * * *

РАЗВИТИЕ РЕЧИ У ДОШКОЛЬНИКОВ

ДАУТОВА ГУЛЬНАРА МАКСУТОВНА

Жамбыльская область. Город Шу ясли-сад "Мөлдір" Воспитатель

Для того чтобы успешно существовать в социуме, человеку необходим важнейший навык — умение общаться с другими людьми. Часть информации при общении человек передает собеседнику при помощи жестов, мимики. Но львиная доля ее приходится на то уникальное умение, которое доступно на земле только человеку. Это умение — речь. Нормальное развитие детей непременно включает в себя овладение связной речью. Она не является для людей врожденным умением, и освоить ее малышу придется самостоятельно. Формируясь и непрерывно изменяясь на протяжении многих поколений, речь является одной из самых важных составляющих жизни человека. Перед маленьким ребенком стоит большая, важная задача — овладеть искусством правильно и понятно выражать свои мысли, усвоить все богатство и многообразие русского языка. И ребенок, как правило, успешно справляется с ее выполнением.

Основы пользования речью, ее развитие приходится на ранний период детства. То есть в промежутке от года и до 5-6 лет закладывается тот базис, на котором в дальнейшем ребенок будет строить всю свою жизнь в социуме. Развитие речи — уникальное явление, напрямую связанное и с интеллектуальным развитием ребенка, и с его коммуникативными навыками. И, конечно, маленькому человеку в это период как никогда необходимы помощь и поддержка близких, нужен кто-то, кто сможет направлять его развитие и помогать в освоении богатого и разнообразного языкового материала, научит правильно обращаться с удивительным и сложным инструментом общения — речью.

Развитие связной речи у маленького человека — долгий и сложный процесс. Актуальность этой задачи для дошколенка сложно переоценить. С помощью речи ребенок познает окружающий мир, развивает коммуникативные навыки, ассоциативное мышление. С научной точки зрения этот процесс и его закономерности изучаются даже отдельной лингвистической дисциплиной — онтолингвистикой.

Свой первый опыт воспроизведения человеческой речи ребенок черпает из своего ближайшего окружения, слушая и запоминая речь взрослых, которую слышит вокруг себя. Особенности детской психологии предполагают подражательное поведение как одно из основных для маленького ребенка.

Психологами и социологами установлено, что дети, прошедшие первые несколько лет жизни в социальной изоляции, впоследствии так и не могут окончательно адаптироваться ни к языку, ни к жизни в обществе. Этот факт доказан на примере так называемых диких детей — детей, по каким-то причинам оказавшихся лишенными контакта с людьми в возрасте до 6 лет. Истории о таких детях, повторяющих судьбу героя сказки Киплинга, Маугли, периодически находят документальное подтверждение. Только, в отличие от Маугли, адаптироваться к нормальной жизни ребенок, в раннем возрасте оказавшийся изолированным от человеческого общества, не может. Такие дети с трудом осваивают основы человеческой речи и страдают серьезным отставанием в развитии.

Из этого можно сделать вывод, что ранний период развития речи — один из важнейших в общем развитии ребенка, и со стороны родителей этому процессу стоит уделять самое пристальное внимание. Овладение речью является для детей-дошкольников ключевым показателем их общего умственного развития.

Освоение речи ребенком в дошкольном возрасте можно разделить на три этапа, каждый из которых имеет свои особенности. Они тесно взаимосвязаны как с возрастом, так и с общим психоневрологическим развитием малыша.

В этом возрасте маленькие дети склонны к обобщениям. Таким образом, «Ням!» может означать не только процесс кормления, но и тарелку, ложку ребенка и даже чувство голода. Также во многих словах они отбрасывают окончания, игнорируют некоторые буквы (произнося «Ая» вместо «Аня» и т.п.), а иногда и вовсе сокращают слово до одного ударного слога. Не нужно переживать по поводу этих «неправильностей» — они абсолютно нормальны. Со временем ребенок научится верно произносить слова и звуки, а задача родных — ненавязчиво объяснить ему, как сделать это правильно.

Старайтесь четче артикулировать, разговаривая с малышом. Дайте ему возможность следить за вашей мимикой, когда произносите новое слово. Показывайте и называйте предметы, попавшие в поле зрения малыша, особенно на прогулке: машина, собака или пролетающая мимо ворона не только развлекут ребенка на улице, но и помогут в нелегком деле развития речи.

Как правило, читать дети учатся раньше, чем писать. Речевое развитие включает в себя восприятие звукового состава слова на бумаге, понимание соотношения звуков и букв происходит легче, если у ребенка в достаточной степени развиты внимание, память, есть навык системного мышления. Поэтому подготовка к чтению и письму включает не только развитие речи у детей дошкольного возраста, но также системного мышления и воображения.

* * * * *

A00066 23.10.2020

БАЛА-БІЗДІҢ БОЛАШАҒЫМЫЗ

БЕРДИЕВА ЛӘЗЗАТ ЖИЛДАМБАЕВНА

Маңғыстау облысы, Бейнеу ауданы, Ақжігіт ауылы

"Ақжігіт" бөбекжайы. Тәрбиеші

Бала тәрбиесі бесіктен басталады. Отбасындағы тәрбие мен балабақшадағы тәрбиені ұштастыра отырып, әрі қарай жақсы жолға түсуіне себепкер болады. Қазіргі заманда әр отбасында дүниеге келген сәбиді, өсіп жатқан буынды өзінің ана тілімен сөйлету-ұлттық қасиетіміздің дамуының бірден бір жолы. Мектепке дейінгі тәрбие саласында ұлттық тәрбиенің негізгі міндеттерінің бірі-халқымыздың ежелден келе жатқан салт-дәстүрлерін ана тілінде түрлендіріп, сол арқылы баланың тілін дамыту. Әрбір бөбектің өз ана тілінде тілі шығып, осы тілде ойлау қабілетінің дамуы-ұлттық мінез-құлықтың қалыптасу жолы.

Ана тілінің қадір-қасиетін жастайынан түсініп өскен баланың жақсылыққа жаны құмар, таза, пәк, инабатты, биязы болып өсетініне өмір тәжірибесі куә.

Әке мен шеше өзін тәрбиешімін дей отырып, өздері де тәрбиеге енуі қажет. Бүлдіршіндер өнерімен қорытындыланады.

Қазіргі таңда баланы тәрбиелеуде ата - ананыңда, тәрбиеші ұстаздыңда атқаратын ролі зор. Жас күнінде бала қандай тәрбие алса ізбен алға қарай өседі. Тәрбие кезінде отбасының, балабақшаның да алатын орны бар. Ата-ана баласына өз отбасын қадір тұтудан бастап, туған - туыс, Отан, Қазақстан деген ұғымдарды терең түсінгені, құрметтеп қарауға тәрбиелеу керек екенін ұғындыру. Отбасы жауапкершілігі бәрінен биік болмақ. Сондықтан ата-ана басты талапты өздеріне қойғандары жөн. Баланың тәрбие алуына қоғамнан өз орнын табуына жағдай жасауына әрбір отбасы педагогикалық әдіс - тәсілдерге сүйенгені дұрыс.

Балабақша бақыттың ең бірінші баспалдағы, баланың болашағы. Бала тәрбиесі – үлкен өнер. Әр балаға, әр түрлі тәсіл керек. Біреуіне ақыл айтсаң да жетеді, біреуне ақыл жүрмейді, мінез – құлқына қарай басқа амал табу керек. Бала жүрегі кішкентай ғана күй сандық, ол кілтін тапсаң ғана ашылады.

Қорыта келіп, өмірін осы қызметке арнаған адамды, өз өнерін, бойындағы барлық қасиеттерін дарытқысы келетін адамды нағыз тәрбиеші деп атауға болады. Олай дейтінім болашаққа ізгілік нұрын себушілер. Сол ұлы тәрбиелі жолда шаршамайық, ізгілік нұрын себуші, жол нұсқаушы тәрбиешілер.

Бала ата – ана мен мұғалімнен қандай өнеге ала алады? Әке мен шеше өзін тәрбиешімін дей отырып, өздері де тәрбиеге енуі қажет.

Еңбек — адам іс-әрекетінің басты түрі ретінде адамзат сезімінің ең жоғары нысаны болып табылады. Осы сезімді балалар бойында дер кезінде тәрбиелеу балалармен жұмыс істейтін педагогтар мен ата-аналардың міндеті болып табылады. Егер мектепке дейінгі жаста бала бойына еңбек сүйгіштікті тәрбиелемесе, кейінгі жылдары бұл жұмыс елеулі қиын болады. Еңбек іс-әрекеті баланың жалпы дамуын, қызығушылық өрісін кеңейтіп, қарапайым ынтымақтастық қасиеттерін туғызады, еңбекқорлық, лидерлік қасиет, мақсатқа жетуге ерік — жігер тәрізді қасиеттерді қалыптастырады.

Еңбек процесі кезінде баланың ойлау әрекетіне тікелей әсер ететін сауақтарының ұсақ моторикасы, сөйлеу қозғалысы аппараты жетіледі. Балалар көзімен көріп жіптердің түсін гана айыра білмей, қолдарымен ұстап оның жұмсақ, үлпілдек екенін анықтайды.

Соңғы жылдары біздің әлемде балалардың тіл дамуы төмендеді. Қазіргі кезде сөз қоры актуалдық проблема. Зерттеудің нәтижесінде балалардың тіл дамуы саусақтың қозғалуына байланысты деген тұжырым жасалды. Сонымен қатар саусақтың қозғалуы, баланың жасына сай болу керек. Ғылыми тұрғыда, балалардың тіл дамуы жіңішке қол арқылы дамиды.

Жалпы моториканың және саусақтың қозғалуы жетіспеуі тілдік функциясына байланысты. Жазуға бейімделмеген, жалпы моториканың және саусақтың қозғалуы жетіспеуі мектептің төменгі сыныптарынан бастап, оқуға деген негативтік әсерін тигізуі мүмкін. Қолдың ұсақ моторикасы баланың дамуына, оқуына өте маңызды. Мектепке дейінгі ұйымда жазу емес, жазуға дайындықтың маңызы зор.

Жоғарғы санатты, еңбек өтілі мен тәжірибесі мол, білімді мамандар бағыт-бағдар, демеу беруден жалыққан емес. Себебі, бала тәрбиесіне жауап беретін бірінші – ата-ана болса, екінші – педагогтар.

Балабақшаның басты мақсаты – дені сау, жан-жақты, білімі мен тәрбиесі қалыптасқан балаларды өсіру. Тәрбиешілер бүлдіршіндерді заманауи біліммен қамтасыз етуден бөлек, шығармашылық мүмкіндіктерін ардайым жетілдірумен айналысып келеді.

Балабақшада ата-ана мен тәрбиешілер біріге еңбектеніп, ашық сабақтар, мерекелік ертеңгіліктер, әр түрлі іс-шараларға қатысады. Білім беруде қандай да бір нәтижеге қол жеткізу жолында ата-ана мен педагог арасындағы тығыз байланыс маңызды рөл атқаратыны анық. Осы негізде ата-ана мен бөбекжай арасындағы ықпалдастық пен қарым-қатынас орнатып, бір мүддеге еңбек етсе, баланың ой-санасы жетіле түсіп, жеке тұлға болып қалыптасуына жол ашылады.

Қоғамдық өмірге араласу әр бала үшін маңызды. Себебі ол баланың өз-өзіне деген сенімін арттырып, ойлау жүйесін жетілдіріп, қоршаған ортамен қарым-қатынас жасай білу сияқты қарапайым нәрсеге бейімдейді.

A00069 23.10.2020

ҚАШЫҚТЫҚТАН ОҚЫТУДЫҢ ЗАМАН ТАЛАБЫНА САЙ ТЕХНОЛОГИЯЛАРЫ

ПАТТЕЕВА ГУЛЗАДА СЛАМОВНА

*Қызылорда облысы, Сырдария ауданы, Айдарлы ауылы
МКҚК "Нұр-Сәби" балабақшасы. Әдіскер*

Қазіргі таңда адамзат қоғамына ғылыми жаңалықтар мен инновациялық технологиялар қаншалықты маңызды болса, мектеп жасына дейінгі баланы тәрбиелеу мен оқыту саласын заман талабына сай дамыту соншалықты уақыт сұранысын қанағаттандыратын жаңа бағдарламалармен, технологиялармен қамтамасыз ету болып отыр. Жетекші ғалымдар мен практиктер жүргізген көптеген психологиялық-педагогикалық зерттеулер нақты мектепке дейінгі жасты зияткерлік, тұлғалық, әлеуметтік, эмоционалдық дамуын стратегиясымен үздіксіз байланысты екендігін және мемлекеттік саясаттың ажырамас бөлігі болып табылатындығын ескере отырып, Қазақстан Республикасының мектепке дейінгі білім беру жүйесін жаңғырту, дамыту ісіне ерекше көңіл бөлді.

Білім – теңіз, оның тереңіне құпиясын ашатындар ғана бойлай алмақ. Ондай адамдарды дайындайтын, білім, тәрбие беретін бала жанының бағбаны – тәрбиеші. Ал ұстаз білімді бала санасына сабақ арқылы жеткізеді.

Ол – ұстаздың бір-біріне ұқсамайтын жан-жақты өткізген сабақтары.

Жас ұрпақты рухани - адамгершілікке тәрбиелеу, олардың біртұтас дүниетанымының қалыптасуына, әлемдік сапа деңгейіндегі білім, білік негіздерін меңгеруіне ықпал ететін жаңаша білім мазмұнының құру – жалпы білім беру жүйесіндегі өзекті мәселенің бірі.

Келер ұрпаққа қоғам талабына сай тәрбие беруде мұғалімдердің инновациялық іс-әрекетінің ғылыми-педагогикалық негіздерін меңгеруі-маңызды мәселелердің бірі.

Шығармашылық деңгейде балалардың іздену нәтижесінен қалыптастырған ұғым, түсініктерінің, қияли мен белсенді ой-еңбегінің нәтижесінде жаңаша, бұған дейін болмаған, белгілі бір дәрежеде олардың жеке басының икемділігін байқататын дүние жасап шығуына бағытталған тапсырмалар. Оқыту технологиясы педагогтардың эмпирикалық инновацияларын ескере отырып, оқыту үрдісін дұрыс, ұтымды басқаруды қарастырады. Оған өзара бір-бірімен байланысты екі үрдіс енеді: білім алушының іс - әрекетін ұйымдастыру және бала тұлғасын дамытудағы жоғары нәтижелерге қол жеткізуге бағытталған іс-әрекетті бақылау.

Тәрбиеленушілердің сабаққа қатыспаушылығын болдырмау шараларын кешенді түрде қарастыру. Оның ғылыми- әдістемелік, оқыту-әдістемелік, ұйымдастырушылық себептеріне үнемі талдау жасап, назарда ұстау;

Жаңа педагогикалық технологиялармен инновациялық іс-әрекеттің негізгі заңдылықтары мен қағидаларын дұрыс қолдана білуге, шығармашылық ойлауға, кәсіби педагогикалық іс-әрекеттің құндылық қарым - қатынасын қалыптастыруға, ұстаз шеберлігіне жету жолдары мен шараларын жете түсінуге үйренеді.

Сонымен қатар алдыңғы қатарлы озық тәжірибелер жәніндегі ағымдағы ақпарат-құралдардағы материалдар арқылы танысып педагогтар – новатордың әдістемелерін ғылыми тұрғыдан талдай білуге, инновациялық іс-әрекет ерекшеліктерін айқындап, өз беттерімен сурет, кесте құруға, хабарлама, реферат, аннотация, рецензия жазып, оқу - тәрбие қызметіне педагогикалық талдау жасауға үйренулері қажет. Оқытудың жаңашыл әдістері мен тәсілдерін сөз еткенде, оқылып отырған материалдың ерекшелігі мен құрамының нақты ерекшелігіне сәйкес әдістемелік құралдарды шығармашылықпен пайдалану қажет екеніне назар аударту кәзделді. Сонымен қатар, оқытудың инновациялық жүйесі білім, оқыту процесінде жаңа технологияларды пайдалана білу іскерлігі қалыптасу керек.

Қашықтан оқыту – бұл әдеттегі күндіз немесе сырттай оқудан көп айырмашылығы бар оқытудың жаңа, арнайы формасы. Ол оқушы мен мұғалімнің, оқушылардың өзара қарым-қатынасының өзгеше формасын, өзгеше оқу құралы мен әдістемені, оқытуды ұйымдастырудың өзгеше түрін ұсынады. Сонымен қатар оның құрамы кез-келген оқыту формасында, кезкелген оқыту жүйесінде бар компоненттерден, оқытудың барлық түрінде, әлеуметтік қажеттілікті өтейтін мақсаттардан; оқу орнының түріне қарай қолданыстағы программаларды қамтитын мазмұннан; әдістемелерден, ұйымдастыру формасынан, оқу құралдарынан тұрады.

Қашықтан оқыту формасының соңғы үш компоненті қолданыстағы технологиялық негіздерге (мысалы, тек компьютерлік коммуникацияға, баспа құралымен, компакт дискімен, кейстехнологиямен жабдықталған компьютерлік телекоммуникацияға) қарай айрықшаланған.

Сырттай оқу мен қашықтан оқуды шатастырмау керек. Олардың басты айырмашылығы қашықтан оқытуда жүйелі әрі әсерлі интерактивтік оқыту қамтамасыз етіледі. Қашықтан оқытуды оқудың жаңа бір формасы деп, тиісінше қашықтан білім беруді (оқыту нәтижесі сияқты жүйені де, процестің өзін де) білім берудің жаңа формасы деп қарастыру керек. Әрине, оны басқа оқу жүйелерінің жетілдірілген түрі деп қарауға болмас. Қашықтан оқыту да күндізгі оқытудағыдай мазмұн мен мақсаттар негізінде құрылады.

* * * * *

A00070 23.10.2020

ДАРЫНДЫЛЫҚ НЕГІЗІ – АТА-АНА

ЖИРЕНОВА ЖАНСАЯ МАХСУТДИНОВНА

Қызылорда облысы, Сырдария ауданы, Айдарлы ауылы

МКҚК "Нұр-Сәби" балабақшасы. Педагог-психолог

Жаңа кезеңдегі білім берудің өзекті мәселесі жас ұрпаққа-адамгершілік-рухани тәрбие беру. Құнды қасиеттерге ие болу, рухани бай адамды қалыптастыру оның туған кезінен басталуы керек. Халықта «Ағаш түзу өсу үшін оған көшет кезінде көмектесуге болады, ал үлкен ағаш болғанда оны түзете алмайсың» деп бекер айтылмаған. Сондықтан баланың бойына жастайынан ізгілік, мейірімділік, қайырымдылық, яғни адамгершілік құнды қасиеттерді сіңіріп, өз-өзіне сенімділікті тәрбиелеуде отбасы мен педагогтар шешуші роль атқарады. Рухани - адамгершілік тәрбие - екі жақты процесс.

Еліміздің болашағы-жас ұрпақты тәрбиелеуде бірінші бесік-отбасы, ата-ана тәрбиесі болса, екінші бесік –білім беру мекемесі. Мектепке дейінгі кезеңдегі тәрбие - адам қалыптасуының алғашқы баспалдағы. Балабақшадағы тәрбие бала табиғатына ерекше әсер етіп, оған өмір бойы өшпестей із қалдырады. Заман талабына лайық тәрбие мен білім беру жұмысын кешенді ұйымдастыру жаңа технологияларды, идеялар мен шығармашылық, инновациялық жаңашылдықты қажет етеді. Жас ұрпаққа білім беруді жетілдіру мәселесі толассыз күн сайын өзгеріп тұрған әлеммен бірге жүрері анық. Балабақшада берілетін тәрбие – барлық тәрбиенің бастамасы, әрі жан – жақты тәрбие мен дамыту ісінің түпкі негізін қалайтын орын. Бала бойындағы жақсы қасиеттер мен мүмкіндіктерді ашып олардың өнегелі, тәрбиелі болып өсуіне балабақша ошағының тигізер әсерінің маңызы зор.

Қоғам үшін әр кезеңде әр отбасында өсіп келе жатқан өрімдей ұл-қыздардың дені сау, рухани бай, еңбекке , білімге құштар болып өсуі ең жоғарғы тілек, ең биік мақсат. Оның қуат алатын қайнар бастауы отбасы. Отбасының аса құнды ықпалы мен әсерін өмірдегі ешнәрсенің күшімен салыстыруға болмайды.

Балаға отбасы тәрбиесінің орнын ешнәрсе алмастыра алмайды. Отбасы өмірге сәби әкеліп, оны тәрбиелеп, қалыптастыруда және ұрпақ жалғастыруда теңдесі жоқ орын. Отбасының балаға тәрбие берушілік қызметтінің мақсаты балаланың жасын, жеке ерекшелігін, психологиялық процестерін ескере отырып, жарасымды жетілген ұрпақты тәрбиелеу. Көздеген мақсатқа жету үшін отбасындағы тәрбие төмендегі міндеттерді шешеді.

Отбасында баланың өсуіне, денсаулығына қамқорлық жасау, тазалықты қалыптастыру. Еңбексүйгіштікке баулу, тұрмыстағы, үй шаруасындағы еңбекке құлшынысын арттыр, өзіне - өзі қызмет етуге үйрету.

Отбасы мүшелерімен тіл табысып, дұрыс қарым қатынас жасауға, үлкенге құрмет, кішіге ізет көрсетуге үйрету.

Әдебиетке, мәдениетке, өнерге тәрбиелеу. Бұл міндеттер жүзеге асу үшін бала дүниеге келген күннен бастап отбасында, қоғамдық орындарда, мектепте тәлім - тәрбие беріледі.

Балабақша — бүлдіршіндерді болашақта ата дәстүрін сақтайтын инабатты да, ибалы үлкен-кішіні сыйлай білуге үйрететін тәрбие орталығы. Өмірге келген жас ұрпақты тәрбиелеу ата-аналар мен балабақша тәрбиешілерінің қасиетті борышы.

Бала үшін дүниеде ең жетілген, білімді де, мәртебелі адам – оның ата – анасы. Ал, ең әдемі де жарық үй – оның туылған үйі.

Жас баланың дамуында ата-ананың орыны ерекше, сондықтан ата-ана өз отбасында қолайсыз жағдайларды баланың көзінше тудырмауға тырысуы қажет. Отбасындағы ұрыс-керіс баланың жүйкесін тоздырады. Кейбір ата-аналар өз перзентін шектен тыс еркелетіп, баланың бетінен қақпай, көңіліне қарап тәрбиелейді. Ал мұндай көріністер баланың бойына кері қасиет пайда болуына тікелей жағдай тууына себеп болады.

Ата-аналар балаға отбасылық өмірдің алуан түрлі, қыры мен сырын дүние жұмбақтарын танытып, тағылым талғамға, әдептілікке баулуға тиіс. Себебі, ата-ананың күнделікті өмір тіршілігіндегі еңбегі, адамның бейнелері, жақсы мінез-құлқы, дұрыс қарым-қатынасы – балаға үлгі.

Баланың алдында барынша сабырлы әрі ұстамды болуға тырысу керек, ата-ана өзі үлгі бола отырып, баласын сабырлылыққа тәрбиелейді. Әрбір ата-ана өз баласы үшін-басты тұлға. Сондықтанда да кез-келген бала алдымен үлгіні ата-анасынан алады. Бала әкеден ақыл, анадан мейір алады. Ата-ана баласымен пікірлесуде бейауыз сөздерді қолданбай, дәрекілікпен жеке басын қорламай, мейірімді, табиғи, жылы ақылды сөздер айтып өнеге бола білсе, тәрбие де табысқа жетеді, өйткені, жақсы сөз жан семіртеді.

Сонымен қатар мектепке дейінгі ұйымның педагогикалық ұжымы ата-аналармен бірлесіп, баланы өсіріп тәрбиелеудегі басты мақсат қоғамдық өмірге «түзу кірпіш қалау» екенін ескере отырып, ал осы мақсатты жүзеге асыру үшін, алдындағы қандай болмасын қиындықтарын жеңу, соған сәби кезінен төмендегі мынадай көзқарастарды негізгі ұстаныным ретінде қабылдау.

Баланың ана тілін толық меңгеруі . ұлттық-сана сезімін тәрбиелеу, денсаулығын түзету, бала тәрбиелеудің әдіс-тәсілдерін білу жөніндегі дағдыларын қалыптастыру мектепке дейінгі мекемелерге берілген.

* * * * *

A00071 23.10.2020

БАЛАБАҚШАДА БАЛА ТІЛІН ДАМЫТУДЫҢ МАҢЫЗЫ

ТУКЕНОВА ГҮЛШАТ БЕКЕНТАЕВНА

Қызылорда облысы, Сырдария ауданы, Айдарлы ауылы

МКҚК "Нұр-Сәби" балабақшасы. Тәрбиеші

Өмірге келген баланы қуанышпен қарсы алып «Шілдехана» өткізу, ат қою, тұсауын кесу, туған күнін атап өту-әрбір отбасы үшін үлкен қуаныш. «Тәрбие негізі-ұлттық әдет ғұрыпта», мақсаты баланың денсаулығын нығайту, кішіпейілдікке, имандылыққа, парасаттылыққа, табиғатты аялай білге бағыттау.

Ғұлама жазушы М.Әуезов: «Ел болам десең, бесігіңді түзе!» деген ұлағатты сөзінің мағынсына ой салсақ, тәрбие ұрпақты дүниеге келтіруден басталады. Қазақ халқының бала тәрбиесі нәресте ана құрсағында жатқан кезден басталады. Себебі өз болашағына немқұралы қарайтын, сәбидің дүниеге жарымжан болып келмеуін қаламайтын халық алдын-ала сақтандыру әрекеттерін жасаған.

Ата-ана үшін баланың бәрі тәтті, бәрі бірдей. Ешкім баласын жаман болсын демейді. Кей ата-ана баласы үшін жанын құрбан етуге бар десек артық емес. Бірақ ешбір бала өздігінен адам бола қалмайды. Болашақ азаматтың адамгершілігі мол болып өсу үшін халық ауыз әдебиетінің маңызы зор. Бұрынғы кездері аталары, әжелері немерелерін тізелеріне отырғызып әңгіме тыңдататын. Мұндай балалардың тілі ерте шығып, ой өрісі дамып, сөздік қоры молая түсетін. Әлі күнге дейін ауылдық жерлерде балабақша бола тұрса да, балалар көбінесе ата-әжелерінің қолында тәрбиеленеді. Ондай балалар көп жағдайда инабатты, түсінігі, мәдениеті мол болып келеді, тіпті тілі де тез дамиды. «Жұмыла көтерген жүк жеңіл»-демекші отбасы, балабақша, ата-ана, жұртшылық бірлесе, тәрбие жұмысын мақсатты жүргізсе, халқын, дәстүрін сыйлайтын азаматтарды тәрбиелеу ісін жүзеге асыруда мақсатқа жетілуге болады. Бала қашан да балалығын көрсетпей тұрмайды, сондықтан оларға әрдайым ата-ана, тәрбиешілер тарапынан қамқорлық жасау қажет.

Баланың табиғатын және оны түсініп қабылдау ерекшеліктері жөнінде Ыбырай Алтынсарин былай деген: «Балалар сөйлескенде ашуланбай, жұмсақ сөйлеуі, шыдамдылық етуі керек, әрбір нәрсені де ықыласпен түсінікті етіп түсіндіру керек. Кім баласын әдептілікке, кітап оқуға, білім алуға, қайырымды-мейірімді болуға тәрбиелейміз дейсіз. Қоғамда адамгершілік, мәдениет, рухани қасиеттер мол болса, бала тәрбиесі соғұрлым жемісті болады».

Тәрбиеде басты назар аударатын мәселе - адамгершілік. Оның өлшемі әрқайсысымыздың мәдениеті. «Тәрбие-қандай да болса да бір жан иесіне азық беріп, соның өсуіне көмек көрсету» - деген Мағжан Жұмабаев.

Сондықтан адам өмірінің «алтын бесігі»-халқымыздың әдептілік, инабаттылық, мейірімділік, қайырымдылық, ізеттілік, қонақжайлылық қасиеттерін жас ұрпақтың бойына сіңіру үшін әрбір тәрбиеші,ұстаз халық педагогикасын,салт-дәстүрін,әдеп-ғұрыптарды жақсы біліп,рухани бай,жаны таза адам болу керек. Сонда ғана бала тәрбиесінде мінез құлқы жетілген саналы адам қалыптасады.Жаңа заманның талабына сай тәрбиелі де білімді бала,яғни ұрпақ өсіреміз.

Адамгершілік тақырыбы-мәңгілік.Ол ешқашан ескірмек емес.Жас ұрпақтың бойына адамгершілік қасиеттерді сіңіру-ата-ана мен мектепке дейінгі мекемедегі педагогтардың басты міндеті.Адамгершілік әр адамға тән асыл қасиеттер. Адамгершіліктің қайнар бұлағы-халқында, отбасында, олардың өнерлерінде,әдет-ғұрпында.Әр адам адамгершілікті күнделікті тұрмыс тіршілігінен,өзін қоршаған табиғаттан бойына сіңіреді.

Көрнекті педагог В.Сухомлинский «Егер балаға қуаныш пен бақыт бере білсек,ол бала солай бола алады»-дейді.Демек,шәкіртке жан-жақсы терең білім беріп,оның жүрегіне адамгершіліктің асыл қасиеттерін үздіксіз ұялат білсек,ертеңгі азамат жеке тұлғаның өзіндік көзқарасының қалыптасуына,айналасымен санасуына ықпал етері сөзсіз.

Қай заманда болмасын адамзат алдында тұратын ұлы мұрат-міндеттерінің ең бастысы-өзінің ісін,өмірін жалғастыратын салауатты,саналы ұрпақ тәрбиелеу. Ұрпақ тәрбиесі-келешек қоғам тәрбиесі. Сол келешек қоғам иелерін жан-жақты жетілген, ақыл-парасаты мол, мәдени-ғылыми өрісі озық етіп тәрбиелеу-біздің де қоғам алдындағы борышымыз.

Бала ата-ананың қамқорлығы мен махаббатына, олардың қарым-қатынасы мен еркеліктеріне мұқтаж. Ата-ананың балаға деген махаббаты мен олардың қамқорлығы баланың да жауапты үн қатуын шақырады, бала ата-ананың сөзіне құлақ салып, тәрбиелі болып өседі. Егер бала махаббат пен қамқормен бөленсе, ол өзінің қандай екеніне қарамастан жақсы көретінін, өзгелер үшін қажетті де, сүйікті жан екенін түсінсе, ол өзін қорғанған, біреуге қажеттілігін түсінеді. Осының бәрі оның мейірбан болып өсуіне жақсы ықпалын тигізеді.

Балалар бақшасында және жанұяда балаға қойылатын талаптардың жүйелілігі, бірізділігі және бірлігі мінез-құлық дағдыларын бекем меңгеруді, баланың жеке басының адамгершілік қасиеттерінің қалыптасуын қамтамасыз етеді.

* * * * *

A00072 23.10.2020

БАЛА ТӘРБИЕСІНЕ БАЙЫПТЫ ҚАРАЙЫҚ

НҰРПЕИСОВА КЫДЫРКУЛ МЫРЗАБЕКОВНА

Қызылорда облысы, Сырдария ауданы, Айдарлы ауылы

МКҚК "Нұр-Сәби" балабақшасы. Тәрбиеші

Тәрбиесіз берілген білім – адамзаттың қас жауы. Ал-Фараби Балалардың өз өмірінде көргенін қайталайтынын Абай былай деп көрсеткен: «Балаға көбіне үш алуан түрлі мінез жұғады. Біріншісі – ата-анадан, екіншісі – ұстазынан, үшіншісі – құрбы – құрдастарынан».

Солардың ішінде бала қайсысын жақсы көрсе, сонысынан көбірек жұғады. Сондықтан жұмыс қаншалықты қауырт болса да, қаншалықты шаршап-шалдығып жүрсе де ата-ана бала тәрбиесін ұмытпау керек. Тағы бір тәрбиеге нұқсан келтіретін ата-ана тарапынан жіберілетін қателік - баланы шектен тыс еркелетіп, қолына қомақты ақша ұстатып, өз еркіне жіберу. Қазіргі кезде заман өзгеріп, өмірімізге техникалық прогрестің жетілген кезде компьютерлік ойындар орталықтары ашылып жатқаны. Онда жүретіндер – балалар, ойынға салынып сабақты да, басқаны да қойып, өз алдына қызыққа батады. Тіпті ақша үшін ұрлық жасап, өз ата-анасына қол жұмсап жатқан балалар туралы да мәліметтер аз емес. Компьютерлік ойындадам миын улап алатын апиындар. Осы мәселені әрбір от-басы алға - тартып, тереңінен пайымдауы керек. Сонда ғана отбасы тәрбиесіне қатысты мәселелер талапқа сай шешілуі мүмкін. Ата – ананың баласына сын көзқараспен қарап, кемшілігін түзетіп, жетістігін жебеп отыруы-тағы бір үлкен мәселе. Балаға сын көзмен қарау керек екенін М. Әуезов «Абай жолы» кітабында былай көрсеткен. Құнанбай өзінің қасындағы байшонжарларға Абайды қабілет – қарымын танып ел басқаруға ерте баулуы да содан. Әке – балаға сыншы. Ол бала бойындағы әрбір жақсы ісіне сүйсініп, теріс әрекетіне күйінеді. Әке тәрбиесі асауды ауыздықтат дыратын, тентекті тұзақтайтын, елдікті сақтайтын, ерлікті жақтайтын шаттығын шалқытатын ұлы мектеп. Ал ана тәрбиесі кешенді тәрбие, жинақталған аса тағы лымды мектеп. Сондықтан С. Қалиев пен Қ. Жарық баев өз еңбектерінде «Тәрбиенің ең тамаша мектебі - отбасы» - деп көрсеткен. Қазақтар бала тәрбиесінде олардың жас ерекшелік-терін ескеру қажеттігіне ерекше көңіл бөлген. Баланы 5 жасқа дейін патшадай күт, 10 жасқа дейін құлдай жұмса, 15 жастан асқан соң досындай сырлас деген ұстанымдарында баланың жас санап жетілу ерекше-ліктерін ескеру қажеттігі нақты көрсетілген. Баланың жақсы болғаны – әке мен шешенің абыройы.

* * * * *

A00075 24.10.2020

БАЛА ТӘРБИЕСІНЕ БАЙЫПТЫ ҚАРАЙЫҚ

БЕРДАТОВА ТАЗАГУЛЬ АБДРАХМАНОВНА

*Маңғыстау облысы, Жаңаөзен қаласы
№ 8 "Ақбөбек" бөбекжай бақшасы. Тәрбиеші*

Ұрпағымызды саналы, салауатты, дені сау, рухы биік етіп тәрбиелеу үшін, ата-ана мен ұстаз арасындағы байланыс тығыз болуы шарт.

Тәрбиелі адам дегеніміз-надандыққа қарсы ереженің бәрін бір бойына жинақтаған адам. Ұрпақтың қамын ойлау-бүкіл қауымға ортақ парыз. Сондықтан бала өсіру, оны өнер-білімге, адамгершілікке тәрбиелеу ата-анамен ұстаздардың міндеті. Қай ата-анада баласын жаман болсын демейді. Барлық ата-ана балам жақсы болып өссін екен, елімнің қалаулы азаматы болса екен деп армандайды. «Баланың бас ұстазы-ата-анасы» дейді. Ендеше баланың жақсы болып өсуіне отбасының ықпалы зор.

Болашақ жасөспірімдерді рухы мықты, еңселі азамат етіп тәрбиелеп шығару үшін осы айтылған сөздердің маңызы ерекше.

Жас өскін талды қалай қарай исең, солай өседі. Әу баста түзу тұрған шыбық сіздің қисайтқан бағытыңызға жығылып, қисық болып қалыптасады. Отбасындағы тәрбие қалай болса, оның да солай болмағы заңды құбылыс. Ал мектеп бала тәрбиесіне, оның қалыптасуына белгілі бір дәрежеде ғана жауап бере алады. Осы ретте бала тәрбиесіне байыпты қарау керектігі әрбір ата-ананың жадында жаңғырып тұруы тиіс. Өмірге сәби әкелгесін, оның болашағын ойлау ләзім. Оның өмірге деген көзқарасын, келешекте қалай болмағын күні бұрын құнттаған жөн. Сөйтіп бала есейе келе сіз бен үйдің отағасынан көрген –білгендерін қайталай бастайды. Ендігіде сіз тәрбие беруші объектіге айналасыз. «Ұяда не көрс, ұшқанда соны ілетін» баланың ертеңгі жүріс-тұрысы, парасат-пайымы сөз саптауы мен өмірге деген көзқарасы бүгінгі сіздің болмыс-бітіміңізді қайталап жатса, оған таң қалудың еш жөні жоқ.

Адамзаттың өмірдегі ең қымбаттысы, көз қуанышы – бала. Бала- дербес тұлға. Бала тәрбиесі өте күрделі үрдіс. Ол ана сүтінен басталып, өмір бойы қалыптасатын құбылыс. Бала дегенде ет жүрегі елжіремейтін адам баласы жоқ шығар. Өйткені, ол ата-ананың ақ тілегі, қуанышы. Әр бір жас өркен-елдің ертеңі, ұлттың болашағы. Бала тәрбиесіндегі ата –ананың рөлі өте жоғары. Өйткені бала дүниеге келген күннен бастап ата-ана ықпалында болып, өмірге бағыт беруші тәрбие мектебінен нәр алады. Ата-аналар балаларын өздерінің өнегелі сөздерімен, жеке басының асыл қасиетімен тәрбиелейді. Бала әр нәрсеге сенгіш, тез қабылдағыш, еліктегіш келеді. Әр бала ерекелеткенді, жылы сөйлегенді, ойын ойнағанды, аялағанды ұнатады.

Бұл – баланың бойындағы үлкендерден ерекшеленіп тұратын негізгі қасиеті. Бұл қасиет тек балаға ғана тән. Өйткені бала сезімі- пәк. «Бала тілі- бал», «Балалы үй- базар», «Балаға үміт арту әкенің парызы, ақтау баланың қарызы» - деген мақалды халық өте орынды айтқан. Баланы аялап, жылы сөйлеу- баланың ақылды, ұстамды, мейірімді азамат болып өсуіне көп ықпалын тигізеді. Ал балаға ұрысу, балағаттау баланың бойында кек алу, өшпенділік қасиеттерді оятады. Ата- ана отбасындағы жетекші тұлға, бала тәрбиесінің қамқоршысы, өнегесі. Ата- ананың тіршілігіндегі көрген қызығы, жақсылығының ең бағалысы ол- перзенті. Отбасы- адам баласының өсіп – өнер алатын ұясы. Отбасының негізгі міндеті- баланы еңбек етуге, жарқын сезімдермен нұрлы мұраттарға тәрбиелеу және адамдар арасында өмір сүре білуге үйрету. Бала тәрбиелеу оңай жұмыс емес, ол үлкен шеберлікпен шыдамдылықты талап етеді. Бала ата- анасын, ата- ана баласын танымайынша, сенімді тірек болса, тәрбиеші де сондай болуы керек. Екі жақты байланыс нығайғанда ғана, барлық күрделі мәселелердің түйіні шешіледі.

Бала балабақшаға келген күннен бастап, тәрбиеші мен ата- ана арасында тығыз қарым қатынас орын алуы тиіс. Өйткені, әр отбасының өзіндік әдет-ғұрпы, қалыптасқан тәртібі болады. Жазушы педагог Ж. Аймауытов «баланы тәрбиелеу үшін әрбір тәрбиешінің өзі тәрбиелі болуы керек. Себебі, балаға айтып ұқтырғаннан гөрі, көргеніне көп еліктегіш келеді. Солай болған соң балаға жақсы мінез болсын, іспен көрсету керек» - деген. Осы бір ұлағатты ойдың астарында отбасында ата- анасынан, мектепте- ұстаздардан талап етілетін тағылым жүгі жатыр. Сондықтанда халық өмір есігін енді ғана ашқан сәби тәрбиесін бесіктен бастаған. Қазақ халқының ұлы ақыны Абай да отбасындағы баланы тәрбиелеуде ата- ана тарапынан жол берілетін кемшіліктерді ескере отырып, отбасы тәрбиесін ұйымдастыруға кеңестер береді.

Абай ағамыз өзінің 10- шы қара сөзінде «Әдемі баланы өзің алдайсың: әке, оны берем, міне, мұны берем деп, басында балаңды алдағанға мәз боласың. Соңыра балаң алдамшы болса, кімнен көресің?» - деп балаларына теріс тәрбие беретін ата- аналарды сынайды. Тәрбие- білім өзегі болғандықтан, тәрбиеші мен отбасы байланысы тығыз болуы керек. Баланы дамыту, ой өрісін жетілдіру үшін тәрбиеші де, ата- ана да баланың жан дүниесін білуі керек, оны жеке тұлға ретінде тануы қажет. Отбасындағы берілген тәрбие жігерінді құм қылып, жерге қаратпасын десеңіз, балаға кішкентайынан түзу тәрбие бер деп, ата – бабамыз айтқандай, бала тәрбиесіне уақытында көңіл бөліп, еліміздің инабатты, адамгершілігі мол, білімді, саналы ұрпағын тәрбиелейік. Бала – отбасының бақыты. Баламен сөйлесе отырып қуаныңыз, себебі бала сіздің жаныңыздағы мереке.

* * * * *

B00007 24.10.2020

ТӘРБИЕШІ БОЛУ - БІР БАҚЫТ

НЕГМАНОВА БАЯН БОЛАТОВНА

*Павлодар облысы, Шарбақты ауданы, Шегірен ауылы
"Балапан" шағын орталығы. Тәрбиеші*

Балабақшада бала тәрбиешімен еңбекте, сабақта, экскурсияда тағы сол сияқты барлық жағдайда қарым-қатынас жасайды. Демек, балабақшада тіл дамыту мүмкіндігі түгелімен тәрбиешінің сөзінің сапасына байланысты.

Тәрбиешінің сөйлеуі - балалар үшін үлгі, балалар байланысты сөйлеуді тәрбиешіден үйренеді. Е.И.Пассов: «Важность речевого партнерства подтверждается еще и тем, что только в его условиях можно эффективно осуществлять воспитательное воздействие на учеников» деп тәрбиешінің тәрбиелеу қызметін де көрсеткен.

Тәрбиеші мен балалардың сөйлесуі - бірнеше жылға созылатын қатысымдық әрекет. Осы ұзаққа созылатын қатысымдық әрекетте тәрбиеші балалармен сөйлесу әрекетіне қатысатын қатардағы сөйлесуші ғана емес, ол дұрыс, әдеби тілге үйретуші. Балалар әдеби тілде сөйлеуді тәрбиешінің қалай сөйлеуіне қарап үйренеді. Яғни тәрбиешінің тілі - балалар үшін үлгі.

Балалардың есінде тәрбиешінің сөйлеу мәнері, сөйлеу үлгісі әбден сақталады. Сондықтан тәрбиеші әдеби тілді қалыптасқан дәстүр бойынша орфоэпия, грамматика, лексика, стилистика ережелеріне сәйкес сөйлеуге тиіс. Сонда ғана тәрбиеші әдеби тілде мәдениетті сөйлеген болып саналады.

Тәрбиешінің сөйлеу тіліне бірнеше талаптар қойылады.

1. Тәрбиешінің сөйлеуі көркем әдеби тілде, сөз тазалығы болу керек.
2. Мәдени сөйлеу мен этика өзіне ерекше назар аудартады. Тәрбиешінің сөйлеуі форма бойынша және мүлтіксіз әдеп пен мәдениетті болу керек.
3. Бала жас болған сайын қатынас жасау құрылымы қарапайым, сөйлемдер қысқа және нақты болу керек.
4. Сөйлем мазмұны олардың тәжірибесіне сүйеніп, қызығушылығына, даму ерекшеліктеріне сәйкес келу керек.
5. Сөйлемнің қарапайымдылығы, нақтылығы өзіне ерекше көңіл аудартады.
6. Сөйлемнің ырғағын реттеп отыру қажет.
7. Дауыс күшін реттеп отыру керек. Сөйлем барысында қажет кезде қатты немесе ақырын.
8. Сөйлем мәнерлі және әсерлі болу керек.
9. Педагогтар әдіснамалық шеберлікті меңгеруі керек.
10. Сөйлемнің жеткіліксіз деңгейде болуымен балалардың сөйлеуін дамытуға болмайды.

Балабақша балаларының тілін қалыптастырушы, негізгі тұлға - тәрбиеші. Бірнеше жыл балалармен сөйлесетін, тілдік қатысым жасайтын адам тәрбиеші. Балалар тәрбиеші тіліне жаттығады, одан үйренеді. Сондықтан тәрбиеші тілінде кемшілік болу өте қауыпты, зиянды.

Сондықтан тәрбиеші мәдениетті әдеби тілде сөйлеуге міндетті. Әдеби тілі дамыған адам тілдің стильдік ерекшелігін жақсы түсінеді, қай жерде қалай сөйлеуді біледі, кіммен қалай сөйлеуді біледі. Сондықтан ол сөзін реттеп сөйлейді. Жақын, туыс адамдармен сөйлеу мен қоғамдық орында сөйлеу бір емес. Оны тәрбиеші білуге тиіс. Балабақша балалары үшін тәрбиешінің стилі белгілі бір мінез - құлқын талап ететін тілдік этикет жөніндегі түсінікпен байланысты.

Тәрбиешінің сыпайлылығы, кісі сыйлағыштығы, қарапайымдылығы, ескергіштігі, мейірімділігі, өзін сыйлауы оның сөзінен де, ісінен де көрініп тұрады. Сонымен бірге баланың стилистикалық түсінігін жетілдіру тәрбиешінің эстетикалық негізгі құралы болып табылады. Сонымен, сөйлеу стиліне үйретудің тәрбиелік мәні де зор .

Балаларға стильдік тәрбие беру үшін, тәрбиеші лингвистиканың стилистика саласынан тиянақты білімі болуы керек. Ол балаларды тілдің стильдік ерекшелігін түсінуге тәрбиелеуге қажетті дидактикалық деректерді іріктеп алуына көмектеседі. Тәрбиеші өзінің тілін барлық жағын үнемі жетілдіріп дамытып отырады. Ол - тәрбиешінің міндеті.

Тәрбиеші өз тілін, сөздік қорын үнемі байыта отырып, тілдің грамматикалық құрылысының ерекшеліктерін терең меңгере отырып, синонимдік, омонимдік ерекшеліктерін жан-жақты терең білуі керек.

Біліп қана қоймай, бай сөздік қор не үшін керек, қосымшалар неге көп, олардың мағыналары қандай, олардың қалай қолданылатынын білумен бірге, оларды өз сөзінде қандай жағдайда қолдану орынды екенін анықтауы керек.

Сөйлеу мәдениетін жетілдіргісі, дамытқысы келген тәрбиеші лексикалық, грамматикалық, фразеологиялық синонимдердің бар түрін меңгеріп, оларды өз сөзінде қолданып, балалар оның сөзінен үлгі алатындай дәрежеде сөйлейді. Сол арқылы баланы байланысты сөйлеуге, тіл байлығын қолдана білуге үйретеді.

Тәрбиеші сөздің дұрыс айтылуына интонация арқылы адамның түрлі сезімдерін білдіруге жаттыққан болуы керек. Мәселен, қуанышты, қайғыны, қорқынышты, салтанатты, мақұлдауды, ашу-ызаны, жылылықты білдіру үшін, сөйлеу қарқынының, дауыстың күшінің, дауыстың көтеріңкілігі мен төмендегінің қандай дәрежеде болатынын білумен бірге өз сөйлеуінде қолданып, балаларға үлгі көрсетуі керек.

Тәрбиешінің сөйлеу мәдениеті балаларға үлгі, өйткені балалар тәрбиешімен тікелей араласу кезінде сөздің дыбыстық мәдениетін, байланысты сөйлеуді тәрбиешіге еліктеу арқылы үйренеді.

Сондықтан тәрбиешінің сөйлеу мәдениеті жоғары, балалар дұрыс үлгі

алатындай дәрежеде болуы керек. Ол талап тәрбиешіге көркем әдебиетті балаларға мәнерлеп оқу және оны әңгімелеп беруде де сақталады.

Тәрбиеші көркем шығарманы оқығанда, әңгімелегенде әдеби тілдің нормасына сай мәнерлеп оқыса, жақсы интонациямен дұрыс айтса, балалар оған қызығады, оны ұзақ есте сақтайды, керісінше, тәрбиеші көркем шығарманы көңілсіз, не өте тез, не өте баяу, ешбір сезімсіз оқыса, оған балалар қызықпайды, жалығады да тыңдамайды, есінде де сақтамайды.

Тәрбиеші сөзіне, сөйлеу мәнеріне сын көзімен қарауға тиіс, сөзінде кемшілік байқаса, оны түзетуге бар күшін салуы керек.

Бірақта бұл оңай жұмыс емес, өйткені алдымен сөйлеудің мазмұнына назар аударады да, оның қалай айтылғанына көңіл бөлмейді.

Екіншіден, адам өзінің сөзіне мән бермеуден қалыптасып қалған үйреншікті кемшіліктерін байқалмайды да.

Мысалы, асығып тез сөйлеу әдісті, түсініксіз сөйлеу өте ақырын сөйлеу, өте қатты сөйлеу, кейбір дыбыстарды анық айтпау сияқты әдеттер болады. Өз сөзіндегі кемшіліктерді түзету үшін тәрбиеші әріптестерінің ескертпелеріне назар аударуы керек.

Сабағын магитофонға жазып, оны кейін сын көзбен тыңдағаны жөн. Байқалған кемшіліктер жою үшін қажетті жұмыстың бәрі толық орындалуы керек. Бағдарламаларда баланың тіліне үлкендермен тікелей қарым-қатыс күшті әсер етеді. Баланы тілдің жоғары үлгісі арқылы үйрету керек екені үнемі айтылып отырады. Балабақша балалары өз ортасына еліктеу арқылы сөйлеуді үйренетіні белгілі. Осы ретте бала дұрыс, байланысты сөйлеуге үйренумен бірге қарым-қатыс ортасындағы адамдардың тілінде әдеби тіл нормасына жатпайтын кемшіліктерді де қабылдайды.

Баланың тіл мәдениеті тәрбиешінің тіл мәдениетімен байланысты. Балабақша балаларының тілін дамыту мәселесін зерттеген ғалымдардың ішінде тәрбиеші тіліне мән бермеген ғалым жоқ деуге болады. Ол бұл мәселенің маңыздылығына байланысты.

Өйткені тәрбиешінің тілі балалар үшін эталон, оның сөзінде қате болуы мүмкін деген ой балаға ешқашан келмейді. Сондықтан тәрбиеші тілі бала еліктейтіндей дәрежеде болуы қажет. Өйткені тәрбиеші-баламен балабақшада тілдік қатысым жасайтын негізгі тұлға, бала тілін дамытушы, балаға тәрбие беруші, бала сенетін адам. Сондықтан тәрбиешінің қалай сөйлейтіні жүріс-тұрысы, қалай киінетініне дейін балаға үлгі, тәрбиеші- баланың балабақшадағы сөйлеу ортасы.

* * * * *

B00008 24.10.2020

ТӘРБИЕШІ БОЛУ - БІР БАҚЫТ

КАБЕНОВА ГУЛЬЖАН АМАНБАЕВНА

Ақмола облысы, Шортанды ауданы, Научный ауылы

МКҚК "Балауса" ясли-бақшасы. Тәрбиеші

Балабақшада берілетін тәрбие-барлық тәрбиенің бастамасы, әрі жан-жақты тәрбие мен дамыту ісінің түпкі негізін қалайтын орын. Бала бойындағы жақсы қасиеттер мен мүмкіндіктерді ашып олардың өнегелі, тәрбиелі болып өсуіне балабақша ошағының тигізер әсерінің маңызы зор. Мектепке дейінгі жастағы адамгершілік-патриоттық тәрбие дегеніміз- баланың моральдық қасиеттерін белгілі бір мақсатқа бағыттап қалыптастыру.

Балалардың шығармашылық қиялы мен қабілеттерін дамыту, олардың практикалық дағдыларды иемденуі сәбилік кезеңнен басталады. Тәрбиешінің бұл бағыттағы жұмысының ғылыми негізде құрылуының және талапты бірте бірте, жүйелі күрделендіру, әр түрлі жастағы балалардың білімі мен іскерлігін саралап қарау принципін сақтап, өнердің әр түрлі қазіргі кездегі даму деңгейін ескеретін белгілі бір бағдарлама бойынша жүргізілуінің маңызы зор.

Психологтар мен педагогтардың бірлесіп атқарған зерттеулері соңғы жылдары балалардың ақыл - ой және эстетикалық іс - әрекеттерінің, адамгершілік ерік қасиеттерінің деңгейі неғұрлым жоғарланғанын көрсетті. Бұл сәби кезден – ақ байқала бастады. Сондықтан балабақшаның баланың адамгершілік әлпетін қалыптастырудағы ролі мен мәні артып келеді. Баланың ақыл – ой ерекшеліктері жаратылыстан шығармашылық, ізденгіштік сипаттарға ие, алайда оны дұрыс бағытта даму жағдайлары әрқилы, сондықтан баланың ақыл – ой қабілетін дамыту, оның нақты дара ерекшеліктерін ескеріп тәрбиелеуге байланысты балалардың толыққанды ақыл – ой тәрбиесін сенсорлық процестерді қалыптастырудан бастау қажет. Ойлау әрекетін дамыту сөйлеусіз мүмкін емес.

Бала тілді меңгере отырып заттар, олардың қасиеттері, белгілері туралы білімдерін игере бастайды. Нақты бағдарлама мазмұнына сай балалар қарапайым математикалық ұғымдарды меңгеру негізінде санау, салыстыру, заттардың ұзындығын, енін, биіктігін өлшеу, жиын, сан, есептеу ұғымдарын да дидактикалық және танымдық ойындар арқылы үйренеді.

Мектепке дейінгі балаларға арналған көркем шығармалар баланы шынайы болмысты нақты әрекетімен таныстыра отырып, оны көркемдеп, баяндап баланың сөздік қорын молайтып, тілін байытады. Мектеп жасына дейінгі өнімді шығармашылық қызметін ұйымдастыруда, бейнелеу өнерінің сабақтары барлық жас топтарында өткізіледі.

Мектеп жасына дейінгі балалар бейнелеу өнерімен жалпы топтық сабақтардан тыс та, ойынға бөлінген уақыт мезгілінде шұғылданады. Тәрбиеші бұл ынтаны, алынған бейнелеу дағдыларын қолдануда баланың шығармашылығын қолдап отырады. Іс - әрекеттің түрлеріне үңілсек сурет салу, жапсыру, мүсіндеу, құрастыру – балалардың шығармашылық белсенділігін көрсету үшін үлкен мүмкіндік беретін сабақтардың бірі. Балалардың шығармашылығын ұйымдастырудың ерекше өзіндік мәні бар. Адамдардың жаңа әлеміне, олардың қарым – қатынасының ерекшеліктеріне қызығушылық қарым – қатынастық жаңа басым түрін анықтайды. Мектепке дейінгі жастағы балаларда айналасындағылардың сөйлеуін және бақылай отырып, бағалаушылық сипаты пайда болады.

Олар сөздерді өзгерте, жаңа сөздер ойлап табуға белсенді тәжірибелер жасады, сөйлеу іс - әрекетіне шығармашылық пен кіріседі. Жұмбақтар, ертегілер, әңгімелер ойлап табады. Балаларда ойлау объектісі арқылы сөйлеуге қызығушылық пайда болады. Бірдей жастағы балалардың сөздік қоры, байланыстыру, сауаттылық жағынан, шығармашылық сөйлеу қабілеті жағынан айырмашылықтары айқындалады. Балалардың логикалық ойлау қабілеті, интеллектуалдық дарындылығы еске сақтау қабілеттері арқылы, өз бетімен ойлау қабілеттері арқылы жоғарылай түседі. Түрлі логикалық, сенсорлық ойындар арқылы баланың ойлау шығармашылығы дамып, ақыл – ой белсенділігі арта түседі. Шығармаларды, әңгімелерді, ертегілерді еске түсіріп сөйлеу шығармашылығын дамыта отырып, театрлық көрсетулер ұйымдастыруға болады. Ойын кезінде балалардың қимыл - әрекетімен қатар ойлау қабілеттерін, тілдерін дамыту жұмыстары арқылы шартты, мақсатты, ережелі ойындарды біле отырып, ол ойындарға шығармашылығын қосып та ойнайды, кейбір ойындарды өздері де өзгерте алады. Музыкалық сабақтарда балаладың іс - әрекеті оқу және шығармашылық тапсырмаларды орындауға бағытталған.

Олар орындау дағдыларын игере бастайды, ал түрлі билерді орындағанда түрлі би қимылдарын, музыкалық ойын образдарын өздерінше беруге талпынады. Баланың жеке басын жан – жақты дамыту эстетикалық тәрбиенің адамгершілік, ақыл – ой дене тәрбиелерімен өзара тығыз байланысы арқасында қамтамасыз етіледі.

Балалардың шығармашылық қиялы мен қабілеттерін дамыту, олардың практикалық дағдыларды именденуі сәбилік кезеңнен басталады. Баланың ақыл-ой ерекшеліктері жаратылыстан шығармашылық, ізденгіштік сипаттарға ие, алайда оны дұрыс бағытта дамыту жағдайлары әрқилы, сондықтан баланың ақыл-ой қабілетін дамыту, оның нақты дара ерекшеліктерін ескеріп тәрбиелеуге байланысты балалардың толыққанды ақыл-ой тәрбиесін сенсорлық процестерді қалыптастырудан бастау қажет.

Балалардың шығармашылық қиялы мен қабілеттерін дамыту, олардың практикалық дағдыларды именденуі сәбилік кезеңнен басталады. Тәрбиешінің бұл бағыттағы жұмысының ғылыми негізде құрылуының және талапты бірте - бірте, жүйелі күрделендіру, әр түрлі жастағы балалардың білімі мен іскерлігін саралап қарау принцирін сақтап, өнердің әр түрінің қазіргі кездегі даму деңгейін ескеретін белгілі бір бағдарлама бойынша жүргізілуінің маңызы зор. Баланың ақыл-ой ерекшеліктері жаратылыстан шығармашылық, ізденгіштік сипаттарға ие, алайда оны дұрыс бағытта дамыту жағдайлары әрқилы, сондықтан баланың ақыл-ой қабілетін дамыту, оның нақты дара ерекшеліктерін ескеріп тәрбиелеуге байланысты балалардың толыққанды ақыл-ой тәрбиесін сенсорлық процестерді қалыптастырудан бастау қажет.

Адамгершілік сезімдерді тәрбиелеу арқылы-моральдық түсініктердің, әдеттердің және мінез-құлық мотивтерінің қалыптасуы бірлесіп жүзеге асады және мектепке дейінгі балалардың адамгершілік тәрбиесін қамтамасыз етеді. Мектеп жасына дейінгі балаларды адамгершілік-патриоттық сезімге тәрбиелеудің нақты міндеттері:-балалардың үй-ішіне, жақындарына, құрбы-достарына, жалпы адамдарға, Отанға деген сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеу.

Мектеп жасына дейінгі балалардың адамгершілік- патриоттық сезімге тәрбиелеу мазмұнына баланың Отанға, адамдарға деген сүйіспеншілігін тәрбиелеу жатады.

Ол үшін алдымен балалардың ата-анасына, үйіне, туған жеріне, оның табиғатына, өз қаласына, туған-туысқандарына, дос құрбыларына, балабақшаға деген сүйіспеншілік сезімін тәрбиелеу қажет.

Балаларды халықтың қолөнерімен, қазіргі композиторлардың сан түрлі азаматтық тақырыптарға арналған әндерімен таныстыру балалардың қуанышын, көңілді сезімін дамытып, еліне, туған жеріне, ұшқыштарға, ғарышкерлерге, теңізшілерге, Отанға т.б. деген сүйіспеншілік сезімін тәрбиелейді.

Біздің алдымызда тұрған басты міндет – тәуелсіз Қазақстанның әр жас жеткіншегінің жүрегінде Отанына, жеріне, еліне деген ыстық сезім, шынайы сүйіспеншілік ұялату. Сондықтан біз адамзаттық көзқарасы қалыптасқан, әлеуметтік белсенділігі жоғары отаншыл ұрпақ тәрбиелеп өсіруге аса көңіл бөлуіміз керек.

«Әрбір Қазақстандықты өз мемлекеті қамқорлықсыз қалдырмайды, ал әрбір Қазақстандық өз мемлекетінің болашақ тағдыры үшін жауапты» деген ұғымды жас ұрпақ санасына сіңіруіміз қажет.

* * * * *

B00018 24.10.2020

ШЕШЕНДІК ӨНЕР ҰЛТТЫҚ ПСИХОЛОГИЯНЫҢ БАСТАУЫ

УСТЕМИРОВА РИТА ДАЛИХАНҚЫЗЫ

Жамбыл облысы, Шу ауданы, Төле би ауылы

"Өнер мектебі" "Шешендік өнер" үйірме жетекшісі

Қоғам қашанда дарынды, қабілетті адамдарға мұқтаж. Дарынды адамдар қатарын көбейту үшін олардың сөйлеу тілі мен дүниетанымын дамыту керек. Қазақ халқы қай заманда да сөйлеу өнерін жоғары бағалаған. Бұл жол арымай - талмай шешендік сырын зерттеуді, көл - көсір жаттығуды, мол білімді, ой - өрісі мен мен қиял кеңістігін қажет ететіндігін анық білген.

Сөз өнері өнердің ең алды ретінде саналған. "Өнер алды - қызыл тіл", - дейді қазақ мақалы. Абай: "Тіл өнері - дертпен тең", - деген. Қысқасы, халқымыз шын мәніндегі шешендікті асыл өнерге баулып, осы жолда қайталанбас мұра қалдырған.

Қазақ ауыз әдебиетінің бір түрі - шешендік өнер. Шешендік өнер - ақындық айтыс секілді қазақ әдебиетінің ерекшелігін көрсететін негізгі жанрлардың бірі.

Қазақ шешендігінің жалпы шешендік өнерден өзіндік ерекшеліктері бар. ең алдымен қазақ шешендерінің сөздері ауызекі айтылып, ауызша таралған, қағазда емес, бізге халық жадында сақталып жеткен.

Шешендік сөздер қазақ ауыз әдебиетінің басқа түрлері сияқты ауызша шығып, ауызша таралған.

Қонақта, немесе бір мәселені талқылау үстінде көп жасаған, кәрі құлақты қариялардың аузынан шыққан жүйрік ойлы, жүйелі сөздерді құйма құлақ талапты жастар, өнер құған қыз - бозбалар жаттап алып, жүрген - тұрған жерлерінде, ойын - жиындарда айта жүрген. Өзінің қажетіне, өмірдің тілегіне қарай жаңартып - жаңғыртып отырған.

Шешендік сөздер - біздің асыл мұрамыз, қазынамыз, байлығымыз. Шешендік сөздер аяқталған тұжырымды ой арқылы алуан адамгершілік қасиеттерге, ұлттық тәрбиеге баулиды. Шешендік сөздер ертегі - аңыздар мен халық поэзиясынан іріктеліп, сұрыпталып, бөліне отырып, халықтық бірыңғай әдеби тіліміздің қалыптасуына себепкер болған.

Қазақ шешендік сөздері мазмұнына қарай шешендік арнау, шешендік толғау, шешендік дау деп үш тарауға бөлінеді.

Шешендік сөздер - халық даналығынан туған мұра, халықтың асыл қазынасы. Мазмұны халықтың бастан кешірген өмірін, арманы мен қиялын көрсетеді. Өмірге, дүниеге көзқарасын, ой - өрісін белгілейді. Халық өзінің қиялдаған арманына қалайда жетемін деген сенімнен айрылмаған.

Өмірдің сан алуан құбылыстарын бір - бірімен теңеп, салыстырып, болашағын болжап, қиялдап сөйлеген сөздер табысқа, жеңіске жетуге құлшындырып, рухтандырып отырған, қуаныш үстінде дем берушілік, реніш тұсында жұбатушылық қызметін атқарған.

Белгілі халық шешендері мен есімдері белгісіз дана қарт, шешен әйел, тапқыр бала, жарлы жігіттер атынан айтылатын шешендік сөздерге тән бір қасиет - шешендік тапқырлығымен қатар әділдігі, ойының айқындығы және халықтың сипаты.

Шешендік сөздер көбінесе түсінік сөзбен басталады. Түсінік сөзде айтылмыш шешендік сөздің нендей мәселемен байланысты, қандай жағдайда туғандығы мен кім айтқандығы баяндалады. Түсінік сөздің көркем болуы шарт емес, тек ықшам, әрі түсінікті болуы шарт.

Әдетте шешендік сөз түсініктен кейін немесе онымен аралас айтылады. Шешендік сөздің тілі көркем, мағынасы терең болумен бірге сөздері сұрыпталған, сөйлемдері қалыптасқан болып келеді, бірен -саран өзгерістер енгізу болмаса, түпнұсқаға түбегейлі өзгеріс жасау ақын, шешен адамдар болмаса, кез келген кісінің қолынан келе бермейді.

Сондықтан түсінік сөздей емес, шешендік сөз әлдеқайда тұрақты келеді. Шешендік сөздерді құрылысына қарай термелі сөз, пернелі сөз деп екіге бөлуге болады.

Құрылысы өлең - жырға ұқсас шешендік сөздерді термелі сөз дейміз. шешендік термелі сөздің өлең - жырдан негізгі айырмасы - шешендік терме үшін буын - булақ саны біркелкі болып келуі шарт емес. Шешендік сөздердің құндылығы тек шындығында емес, ойының тапқырлығында.

Қазақ деген ұлы халықтың ұлы көшін бастаған билер керуенінде мәңгі өшпейтін,өшпек өз алдында елдік көшіміз керуенін жалғастырып,ұзаған сайын қарсы алдынан жарқырай түсетін үш Шолпан жұлдызы бар.Олар-Төле, Әйтеке,Қазыбек.Ел аузында «Әйтеке жарып айтады,Қазыбек қазып айтады,Төле тауып айтады»деген ұлағатты сөз бар.Бұлар қазақтың әлем алдында ортақ тұтар,қайталанбас тұлғалар.Бұл үшеуі тұрғыдан жақсыны жаман жараламайды,елімізді дау араламады.Өйткені үшеуі жер бөліспеді,дау бөліспеді,бәрін ортақ қазаққа санады.Шешендік өнердің қалыптасуында билердің орны айрықша.Билік жүйенің қалыптасуы халқымыздың әлеуметтік өмірмен тікелей байланысты екені мәлім.

* * * * *

МАЗМҰНЫ

- СИСЕНОВА ОКСАНА КАДЫРБЕКОВНА
- ДАУТОВА ГУЛЬНАРА МАКСУТОВНА
- БЕРДИЕВА ЛӘЗЗАТ ЖИЛДАМБАЕВНА
- ПАТТЕЕВА ГУЛЗАДА СЛАМОВНА
- ЖИРЕНОВА ЖАНСАЯ МАХСУТДИНОВНА
- ТУКЕНОВА ГҮЛЩАТ БЕКЕНТАЕВНА
- НҰРПЕИСОВА КЫДЫРКУЛ МЫРЗАБЕКОВНА
- БЕРДАТОВА ТАЗАГУЛЬ АБДРАХМАНОВНА
- НЕГМАНОВА БАЯН БОЛАТОВНА
- КАБЕНОВА ГУЛЬЖАН АМАНБАЕВНА
- УСТЕМИРОВА РИТА ДАЛИХАНҚЫЗЫ